

GELIDA
Església de Sant Pere del Castell
Camí Castell, 30
08790 Gelida
Arxiprestat: Montserrat
Bisbat de Sant Feliu de Llobregat

Localització: Gelida és un municipi de la comarca de l'Alt Penedès. El terme municipal ocupa principalment una àrea muntanyenca situada en l'extrem nord del Massís de l'Ordal. La seva ubicació en un vessant és la causa de la seva gran variació en altura sobre el nivell del mar: el punt més baix habitat del municipi es troba a 86 metres, on hi ha l'estació del ferrocarril. El punt mitjà del nucli principal (Gelida) se situa als 199 metres de la plaça de l'Església, i el màxim dins la població es troba al castell i antiga església parroquial, (290 msnm) i a la urbanització de Martivell (275 msnm). L'altura màxima del municipi es registra al Puig de les Agulles, de 652 metres¹.

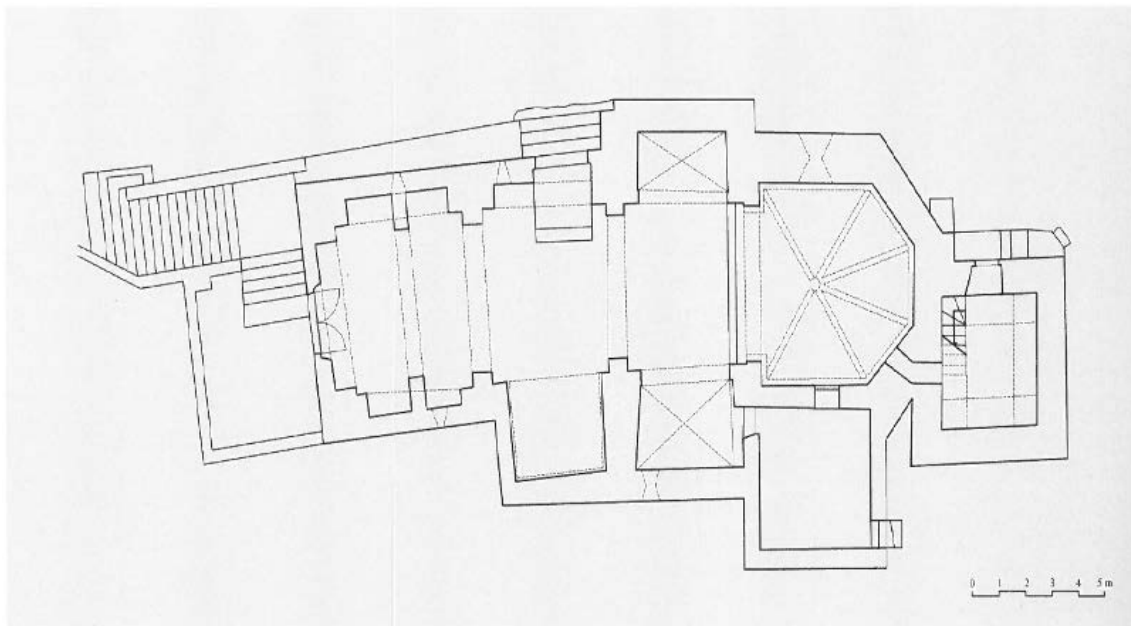
¹ Dins: <http://ca.wikipedia.org/wiki/Gelida> [Consultada 08-11-16]

Datació: Segles X-XII (amb restauracions posteriors)

Estil arquitectònic: Romànic, Gòtic, Renaixentista i Barroc.

Descripció: L'església del castell és d'origen preromànic (documentada des de l'any 945), però ha experimentat reformes i ampliacions successives, la més important en època barroca. És d'una sola nau², coberta amb volta de canó sobre arcs torals de ferradura. L'absis, 1664, és poligonal amb volta de creueria. Als segles XVI i XVII s'afegiren capelles laterals i s'obrí el portal de la façana de ponent. A finals del segle XVIII s'aixecà el campanar de planta quadrangular. Durant la restauració del segle XX es descobriren tres finestres preromàniques.

De l'època fundacional es conserva encara part dels murs laterals, construïts amb irregulars pedres toves amb prou feina treballades i unides per morter. Tot i que un emblanquinat cobreix en l'actualitat gran part d'aquestes parets encara és visible en alguns sectors l'ús de l'*opus spicatum*³. Correspon, també, a aquest primer moment constructiu part de la seva façana occidental, en la qual es van obrir posteriorment la porta i l'òcul actuals. Conserva una finestra geminada d'arcs de ferradura molt tosca que recolzen en un mainell constituït per un bast capitell monolític amb forma de sabata i superfície completament llisa. No es pot determinar el tipus de capçalera que posseïa.

Planta

² Planta de l'església de Sant Pere del Castell de Gelida. Dins: *Enciclopèdia del Romànic a Catalunya*; Direcció: José María Pérez González. Aguilar del Campo (Palencia) : Fundación Santa María La Real, Centro de Estudios del Románico, 2014 (3 volums), v. III. Barcelona., p. 1938

³ Tipus de construcció utilitzada en temps romans i medievals que consta de maons, rajoles o pedra tallada posats en un patró en forma d'espiga.

En un posterior estadi constructiu es va afegir una volta de mig canó en la qual encara són visibles les restes de l'encanyissat que va substituir la coberta; per a poder sustentarla, es va afegir als murs laterals un sistema de suports format per arcs formers i faixons. Cada tram de nau es delimitava per un arc faixó que reforçava la volta i recolzava en pilastres alhora que contra el mur original es van construir arcs formers cecs de mig punt, també sostinguts per pilastres⁴. En aquest estadi constructiu es va edificar la porta que s'obre a la façana nord, conseqüència de la situació física de l'església en un terreny accidentat. La portada està formada per un arc de mig punt constituït per nombroses i estretes dovelles de bona talla, avui dia dins d'un gran arc escarser⁵.

Vista de l'interior de la nau

Porta septentrional

⁴Interior de l'església de Sant Pere del Castell de Gelida. Dins: *Enciclopèdia del Romànic a Catalunya*; Direcció: José María Pérez González. Aguilar del Campo (Palencia) : Fundación Santa María La Real, Centro de Estudios del Románico, 2014 (3 volums), v. III. Barcelona., p. 1939

⁵ Porta septentrional de l'església de Sant Pere del Castell de Gelida. Dins: *Enciclopèdia del Romànic a Catalunya*; Direcció: José María Pérez González. Aguilar del Campo (Palencia) : Fundación Santa María La Real, Centro de Estudios del Románico, 2014 (3 volums), v. III. Barcelona., p. 1939

Amb les dades de les que es disposa no es pot determinar com era la capçalera de l'època romànica, és a dir si l'absis original del segle X va patir transformacions al llarg dels segles XII i XIII.

A l'església –a la paret lateral de la capçalera – hi ha el sarcòfag, d'estil gòtic, de Berenguer Bertrand i el seu fill Nicolau (senyors de la Baronia de Gelida). En forma de caixa de diferents cares està suportada a mitja paret per mènsules amb forma de lleó. Les cares laterals i frontal contenen un seguit de quadrilòbuls amb un escut a dins.

Les restes de pintura són posteriors a la construcció del cor el 1680. Són pintures murals policromes que representen la imatge de Santa Llúcia.

Història⁶: L'antiga capella del castell de Gelida apareix documentada des de l'any 998 si es tracta de l'església que es menciona en una permuta de terres entre Ènnec Bonfill de Cervelló i l'abat Otó de Sant Cugat del Vallés. Posteriorment en el testament d'Umbert de Cervelló, bisbe de Barcelona entre els anys 1069 -1085⁷, s'esmenta una església de Gelida situada dins d'un recinte emmurallat. Això permet assegurar que l'església existia amb seguretat des de mitjans del segle XI com ho confirmen també les donacions que es produeixen els anys 1217⁸ i 1315⁹. Va deixar de complir funcions parroquials el 1871 quan es va inaugurar una nova església (sant Pere de Gelida) al centre de la població, però segons Martí Bonet l'antiga parròquia encara serví al culte de forma esporàdica fins el 1936, quan fou espoliada. La necròpolis del castell fou excavada l'any 1971 per l'Equip Recerca, de Gelida. S'hi trobà una tomba excavada a la roca i encarada a Ponent com les del castell d'Olèrdola, amb un esquelet sense el cap. Hi trobaren també ceràmica i indicis d'altres tombes. Durant la dècada de 1990 es van portar a terme noves intervencions arqueològiques que van permetre documentar diferents àmbits i estructures del castell i l'evolució de les construccions¹⁰.

L'any 1985, la parròquia i el bisbat varen signar conveni amb l'Ajuntament de Gelida i la Diputació de Barcelona per a regular la restauració del temple i l'ordenació dels seus usos.

⁶ La notícia més antiga que tenim és del segle XI en quina època governava la diòcesi de Barcelona el noble bisbe Umbert Alemany i era a la vegada senyor del Castell de Gelida. En l'espai de temps de 1070 a 1086 en que fou bisbe de la capital del Principat al ordenar el seu testament llegà al seu nebot Guerau Alemany el Castell de Gelida amb la basílica de Sant Pere situada dins del pòrtic del referit Castell. Arx. Cat. Lib. IV Antiq. n. 212

⁷ Notes de Mn. Mas. Any. 1154, març, 12; IV Id. Mar., A. XVII regni Ledouci Junioris. Donació de tres masos ab totes ses pertenençies, situats al Comtat de Barcelona, dins dels termes del Castell Vi i del Castell de Gelida, feta per Guillem de Cervera, a Bernat de Puig Alt, germà seu, los quals foren de sos avis. Deu redimir-los de Berenguer de Barcelona, per 30 morabetins. Arx. Cat. Lib. IV Antiq. f 81, d. 216

⁸ Notes de Mn. Mas. Any 1217. Donació feta per Ramona filla de Ramon de Terme, Guironzana, i Bernat de Vidigario, marit d'aquesta, a Déu i a l'església de Sant Pere i Sta. Maria de Gelida i a Pere Arnaesa, pvre. de un honor situat a Salt, en la parròquia de Gelida lo qual aquells pledejaven a l'església de St. Pere. Arx. Parroq. de Gelida – Pergamí. (A l'actualitat a l'Arxiu Diocesà de Sant Feliu de Llobregat)

⁹ Notes de Mn. Mas. Any 1315. Donació del mas Gilabertrona pera remei de tots los fidels difunts feta per Guillem Arbert i Bartomeu Llobet síndichs dels parroquians de Gelida i Berenguer Armengol sagristà de la sagristia i Confraria de l'església de Gelida, i Guillem, clergue de Sta. Maria de l'església de Gelida. Arx. Parroq. de Gelida – Pergamí (A l'actualitat a l'Arxiu diocesà de Sant Feliu de Llobregat)

¹⁰ Dins: Generalitat de Catalunya. Direcció General del Patrimoni Artístic i Arquitectònic.

<https://extranet.cultura.gencat.cat/eGIPCI>

Vistes pastorals de Sant Pere de Gelida (antiga parròquia del castell)

1310, febrer, 23 (dilluns). El bisbe Ponç de Gualba visità la Gelida. Hi ha referències a la església propera de sant Joan sa mora (Zamora) que tot seguit fou visitada. Hi ha referències de mossèn Bernat Zabatella que deuria ésser delegat del bisbe. També ens refereix que la cúria episcopal va declarar nul (*dimissum*) un matrimoni¹¹.

1326, juny, 10 (dimarts). En el tercer llibre de visites de l'arxiu diocesà de Barcelona consta el nomenament de rector de la capella de sant Joan Zamora, a favor del clergue Pere Llop. En ell hi ha una referència a Mn. Ramon Martí, rector de la Gelida que executarà aquest nomenament¹².

Benefici de Sant Pere de Gelida

1442, Benefici de sant Antoni en la capella de sant Miquel, fundat per Francesc Bassa, citat a la *Collatio* de 1412¹³.

Rectorologi

1142	Bartomeu, prevere de St. Pere de Gelida
1199 - 1239	Pere Arnau
1239 - 1256	Pere Arnal
1256 - 1260	Berenguer Gerart
1260 - 1288	Arnau Ponsd e Pualquer
1288 - 1302	Berenguer de Cartanyà
1302 - 1308	Esteve Mateu
1308 - 1339	Ramon March
1339 - 1340	Bernat de Villana
1340	Arnau March
1342	Pere Oller
1342 - 1347	Guillem Pellicer
1347 - 1348	Joan de Aurenca
1348 - 1349	Arnau de Aurenca
1349 - 1363	Guillem Seguer
1363 - 1367	Pere Mayol
1367 - 1388	Esteve Mateu
1390 - 1392	March Samuntana
1392 - 1401	Jaume Mateu
1401 - 1408	Arnau Bartomeu
1408 - 1419	Ramon Ballester
1419 - 1420	Bernabé de Alda
1420 - 1437	Pere Garriga

¹¹ V. P. 1-2, fol. 109; M- N 33.

¹² V. P. 3, fol. 103; M- N 66.

¹³ ADB, Campillo, Speculum Titulorum Ecclesiastorum, 1795 vol. IV, p. 641

1437 - 1439	Jaume Marcoti
1439	Ramon del Puig
1439 - 1445	Benet Sala
1445 - 1448	Bartomeu Margall
1448 - 1449	Guillem Alemany
1449 - 1458	Joan Jordà
1458 - 1480	Mateu Artigó
1480 - 1492	Antoni Vidal
1492 - 1493	Joan Ferre
1493 - 1501	Francesc Martí
1501 - 1511	Antoni Vidal
1511 - 1520	Joan Roure
1520 - 1523	Narcís Gual
1523 - 1530	Sebastià Salvà
1530 - 1536	Mateu Nogués
1536	Pere Roquer
1540	Nicolau Roquer
1540 - 1541	Miquel Joan Pou
1541 - 1545	Joan Roquer
1545 - 1555	Antoni Joan Cadull
1555	Jaume Granada
1555 - 1561	Jaume Rlalp
1561 - 1564	Pere Vicens Ferrer
1564 - 1584	Andreu Ferrer
1584 - 1606	Joan Seglar
1606 - 1631	Antoni Joan Riera
1631 - 1641	Joan Llopart
1641 - 1644	Gil Minguella
1644 - 1653	Joan Milà
1653 - 1684	Francesc Rosell
1684 - 1693	Lluís Traver
1693 - 1717	Josep Capellades
1717 - 1725	Josep Puig
1725 - 1729	Joan Bellagarda
1729 - 1739	Jaume Roldós
1739 - 1773	Pere Joan Grau
1773 - 1780	Josep Costa
1780 - 1801	Eudald Casanovas
1801 - 1807	Pau Torreras
1807 - 1815	Josep Palau
1815 - 1849	Josep Sanahuja
1849 - ?	Jaume Planas

Abreviatures

ADB Arxiu Diocesà de Barcelona
V.P. Visites pastorals

Bibliografia

Campillo, *Speculum Titulorum Ecclesiastorum*, 1795

Carafí i Morera, Enric, *El castell de Gelida : síntesi arquitectònica, històrica i literària per al seu millor coneixement* / Enric Carafí Morera, Alfred Mauri i Martí ; pròleg de Josep Boncompte i Torrente , Gelida : Associació d'Amics dels Castells, 1990.

Enciclopèdia del Romànic a Catalunya; Direcció: José María Pérez González. Aguilar del Campo (Palencia) : Fundación Santa Maria La Real, Centro de Estudios del Románico, 2014 (3 volums), v. III. Barcelona.

Martí i Bonet, Josep M^a, *Speculum Novum Titulorum ecclesiae Barchinonensis*. V. III. Bisbat de Sant Feliu de Llobregat.

Mas, J. Notes, Notes històriques del Bisbat de Barcelona (Barcelona, 1906-1921). 3 volums.

Mauri Martí, Alfred, *Església de Sant Pere del Castell de Gelida* [Document gràfic] : retallable ; [Gelida?] : [Ajuntament?], [1990 o post.]

Recursos electrònics

Generalitat de Catalunya. Direcció General del Patrimoni Artístic i Arquitectònic.
<https://extranet.cultura.gencat.cat/eGIPCI>